

УДК 343.9

Олексій ГУМІН

Національний університет "Львівська політехніка",
завідувач кафедри міжнародного та кримінального права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти,
доктор юридичних наук, професор
oleksii.m.humin@lpnu.ua
ORCID: 0000-0002-8016-945X

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОТЕРПІЛОГО ВІД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ПО СТ. 150. ЕКСПЛУАТАЦІЯ ДІТЕЙ

<http://doi.org/10.23939/law2025.47.082>

© Гумін О., 2025

Проблема захисту прав дитини як потерпілого від експлуатації є особливо актуальною в умовах соціально-економічних викликів, поширення прихованих форм примусової праці та бездіяльності держави щодо ефективного виявлення таких кримінальних правопорушень. Експлуатація дітей як кримінальне правопорушення охоплює не лише економічні зловживання, а й порушення основоположних прав дитини на гідність, свободу та безпеку.

У статті розглядаються особливості правового статусу потерпілого від кримінального правопорушення, передбаченого статтею 150 Кримінального кодексу України – експлуатація дітей. Здійснено аналіз правової природи потерпілого як учасника кримінального провадження з урахуванням вікових, психоемоційних та соціальних особливостей неповнолітніх осіб. Автор акцентує увагу на потребі забезпечення ефективних механізмів захисту прав та інтересів дитини, яка стала жертвою експлуатації, зокрема шляхом удосконалення процесуальних гарантій та міжвідомчої співпраці. Окремо розглядаються проблеми доказування та участі законного представника, а також роль органів опіки та піклування, психологів і соціальних служб у забезпеченні безпечного та недискримінаційного середовища для потерпілої дитини.

Ефективне розслідування та захист прав потерпілих дітей можливі лише за умови налагодженої взаємодії між слідчими органами, прокуратурою, соціальними службами, медичними установами та освітніми закладами. Наявність чітких алгоритмів дій у разі виявлення випадків експлуатації є запорукою недопущення порушень прав дитини.

Правовий статус потерпілої дитини у справах про експлуатацію потребує особливого процесуального підходу, який враховує вік, психоемоційний стан, сімейне оточення та інші фактори. Для вдосконалення правозастосовної практики необхідне: підвищення кваліфікації працівників юстиції та соціальних служб; запровадження системи міжвідомчого моніторингу випадків експлуатації; забезпечення належного правового захисту та реабілітації потерпілих дітей.

Ключові слова: потерпілий, правовий статус, експлуатація дітей, кримінальне правопорушення, права дитини.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві питання захисту прав дітей, зокрема в контексті їх експлуатації, набуває особливої актуальності. Експлуатація дітей як форма кримінального правопорушення є складним соціально-правовим явищем, що вимагає належної правової реакції та особливого процесуального підходу. Проблема полягає в тому, що неповнолітні потерпілі часто не можуть самостійно захистити свої права, а чинне законодавство не завжди забезпечує достатню реалізацію їхнього правового статусу у кримінальному провадженні.

Аналіз дослідження проблеми. Питання правового статусу потерпілих у кримінальному процесі висвітлювалися у працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як О. Музика-Аракелян, М. Гаврилук, М. Михеєнко, Л. Головка, Т. Коряк. Водночас саме аспект правового статусу потерпілого від експлуатації дітей за ст. 150 КК України досліджено недостатньо. Існує потреба у комплексному аналізі особливостей реалізації прав дитини-потерпілого, з урахуванням специфіки віку, залежного становища та впливу соціального оточення.

Мета статті – дослідження особливостей правового статусу потерпілого від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 150 КК України, з урахуванням вікових та соціальних характеристик дитини, аналіз чинного законодавства та формулювання практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів захисту прав дітей, які зазнали експлуатації.

Виклад основного матеріалу. Експлуатація дітей є однією з найсерйозніших проблем сучасного суспільства, що порушує основні права дитини і підриває її фізичний, моральний та психічний розвиток. Законодавче регулювання цієї проблеми містить як національні норми, так і міжнародні правові акти, які зобов'язують держави вживати заходів для запобігання та покарання за експлуатацію дітей.

В Україні питання експлуатації дітей регулюється низкою законодавчих актів, зокрема Кримінальним кодексом України (ККУ), Кодексом законів про працю України, Законом України “Про охорону дитинства” та іншими нормативно-правовими актами.

Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за різні форми експлуатації дітей. Так, стаття 150 ККУ визначає кримінальну відповідальність за експлуатацію дитини, зокрема примусову працю та використання дитини з метою отримання матеріальної вигоди [1]. Крім того, стаття 149 ККУ передбачає покарання за торгівлю людьми, також дітьми, що охоплює їх продаж, перевезення та примус до виконання роботи в експлуаторських умовах.

Крім кримінального права, трудове законодавство України також містить положення, спрямовані на захист дітей від експлуатації. Кодекс законів про працю України забороняє залучення до праці осіб, які не досягли 16 років. В окремих випадках допускається працевлаштування осіб віком від 15 років за згодою батьків або опікунів. Робота дітей не повинна завдавати шкоди їхньому здоров'ю та розвитку, а також заважати здобуттю освіти [2].

Закон України “Про охорону дитинства” містить норми, спрямовані на запобігання експлуатації дітей та забезпечення їхнього соціального захисту. У ньому визначено категорії дітей, які потребують особливої уваги з боку держави, зокрема дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей з малозабезпечених сімей, які найчастіше стають жертвами експлуатації [3].

Україна ратифікувала низку міжнародних конвенцій та договорів, які зобов'язують державу боротися з експлуатацією дітей. Одним із ключових документів є Конвенція ООН про права дитини, яка передбачає обов'язок держав-учасниць вживати заходів для захисту дітей від економічної експлуатації та роботи, що може завдати шкоди їхньому здоров'ю, освіті або розвитку.

Ще одним важливим міжнародним документом є Конвенція МОП № 182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці. Вона визначає найгірші форми експлуатації дітей, включно з примусовою працею, використанням дітей у проституції, залученням до незаконної діяльності, а також будь-якою працею, яка може загрожувати здоров'ю або безпеці дитини.

Європейський Союз також активно працює над боротьбою з експлуатацією дітей, і Україна як країна, що прагне євроінтеграції, адаптує своє законодавство до європейських стандартів. У 2021 році Україна підписала Меморандум про співпрацю з ЄС щодо захисту прав дітей, який передбачає вдосконалення національного законодавства та впровадження кращих практик захисту дітей від експлуатації [4].

Попри наявність чітких правових норм, проблема ефективного застосування законодавства досі актуальна. В Україні значна частина випадків експлуатації дітей залишається нерозкритою, оскільки жертви або їхні родичі не звертаються до правоохоронних органів через страх перед репресіями або недовіру до судової системи [5].

Окрему проблему становить ідентифікація випадків трудової експлуатації дітей. Незважаючи на законодавчу заборону дитячої праці, неповнолітніх часто використовують у тіншовій економіці, зокрема в сільському господарстві, на будівництві та у сфері послуг. Оскільки такі правопорушення є латентними, ефективність контролювальних органів, таких як Державна служба України з питань праці, залишається недостатньою [2].

Ще одним серйозним викликом є боротьба із сексуальною експлуатацією дітей. В Україні діє кримінальна відповідальність за сексуальне насильство щодо неповнолітніх, однак статистика свідчить про значну кількість випадків розповсюдження дитячої порнографії та залучення дітей до проституції. Українські правоохоронці співпрацюють з міжнародними організаціями, такими як Інтерпол та Європол, для боротьби з цими злочинами, але проблема досі актуальна через труднощі у виявленні правопорушників [4].

Щоб підвищити ефективність боротьби з експлуатацією дітей в Україні, потрібно внести низку змін до законодавства:

1. Запровадити жорсткіші санкції за повторні випадки експлуатації дітей, зокрема у разі участі організованих злочинних груп.
2. Посилити контроль за дотриманням трудового законодавства та збільшити кількість інспекційних перевірок на підприємствах.
3. Розширити програми соціального захисту дітей з уразливих категорій, щоб запобігти їхньому залученню до експлуатації.
4. Зміцнити міжнародну співпрацю, особливо у сфері боротьби з торгівлею дітьми та розповсюдженням дитячої порнографії.

У випадку експлуатації дітей статус потерпілої особи має особливе значення, оскільки дитина не може самостійно захищати свої права і потребує додаткових гарантій захисту від держави та суспільства. Потерпілими від кримінального правопорушення визнаються особи, яким кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або матеріальної шкоди [6].

Кримінальний процесуальний кодекс України (КПК) визначає особливий порядок залучення потерпілих дітей до кримінального провадження. Зокрема, згідно зі статтею 55 КПК, потерпілою визнається особа, якій завдано шкоди кримінальним правопорушенням. Однак якщо потерпілий – неповнолітній, його інтереси представляє законний представник (батьки, опікуни, адвокат), що забезпечує дотримання прав дитини у судовому процесі [6].

Окрему увагу законодавство надає процедурі допиту потерпілих дітей. Відповідно до статті 226 КПК, допит дитини проводиться в присутності психолога або педагога, а також законного представника, що має на меті мінімізувати психологічний тиск на дитину. Такий підхід відповідає міжнародним стандартам захисту прав дітей, передбаченим Конвенцією ООН про права дитини [3].

Незважаючи на законодавчі гарантії, потерпілі діти часто стикаються з труднощами під час розслідування та судового розгляду справ про їх експлуатацію. Однією з найбільших проблем є латентність таких кримінальних правопорушень. Багато випадків трудової та сексуальної експлуатації дітей залишаються невиявленими через страх перед кривдниками, недовіру до правоохоронних органів або брак знань про свої права [7].

Ще однією важливою проблемою є недостатній рівень підготовки працівників правоохоронних органів у питаннях роботи з дітьми-потерпілими. На практиці нерідко виникають випадки, коли правоохоронці не використовують спеціальних методик роботи з дітьми, що може призвести до вторинної віктимізації. У деяких регіонах спостерігається нестача кваліфікованих дитячих психологів, які повинні бути присутніми під час проведення слідчих дій.

Аналіз судової практики показує, що значна частина кримінальних проваджень, пов'язаних з експлуатацією дітей, не доходить до суду через труднощі з доказовою базою. Потерпілі діти часто бояться свідчити проти своїх експлуаторів або через вік та психологічний стан не можуть точно описати обставини кримінального правопорушення. Зокрема, у випадках сексуальної експлуатації дітей довести факт кримінального правопорушення буває надзвичайно складно, оскільки правопорушення такого характеру зазвичай вчиняються приховано [8].

Діти, які стали жертвами експлуатації, потребують не лише правового, а й соціального захисту. В Україні функціонують центри соціальної реабілітації для дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах. Вони надають постраждалим дітям психологічну допомогу, правову підтримку та сприяють їхній реінтеграції у суспільство. Зокрема, Міністерство соціальної політики України координує програми підтримки для дітей, які стали жертвами насильства та експлуатації [5].

Окрім державних програм, важливу роль у реабілітації потерпілих відіграють міжнародні організації. Наприклад, ЮНІСЕФ реалізує в Україні проекти, спрямовані на захист дітей від насильства та експлуатації, надаючи фінансування для психологічної підтримки, соціальної адаптації та юридичного супроводу дітей, що стали жертвами кримінальних правопорушень [8].

Недержавні організації також беруть активну участь у допомозі потерпілим дітям. Наприклад, фонд "Ла Страда-Україна" пропонує безкоштовні консультації для дітей, які стали жертвами насильства, та здійснює адвокатську діяльність щодо покращення законодавства у сфері захисту прав дитини.

Проте система соціальної підтримки в Україні стикається з труднощами, серед яких – нестача фінансування, недостатня кількість фахівців у сфері психологічної та правової допомоги, а також обмеженість програм реабілітації для дітей, які постраждали від торгівлі людьми чи примусової праці. Експерти наголошують на потребі вдосконалення законодавства та механізмів правозастосування у справах щодо експлуатації дітей. Одним із можливих кроків є запровадження обов'язкового спеціалізованого навчання для слідчих, прокурорів та суддів, які працюють з потерпілими дітьми. Це дасть змогу підвищити рівень обізнаності правоохоронців щодо особливостей розслідування кримінальних правопорушень проти дітей та зменшити ризики вторинної віктимізації.

Також доцільним є створення національної бази даних про випадки експлуатації дітей, що дасть можливість ефективніше відстежувати масштаби проблеми та вживати відповідних заходів для її запобігання. Подібні системи вже впроваджені в деяких країнах Європейського Союзу, таких як Франція та Німеччина, і довели свою ефективність у боротьбі з дитячою експлуатацією. Не менш важливою є інтеграція національної системи захисту дітей з міжнародними ініціативами. Розширення співпраці між українськими правоохоронними органами та міжнародними організаціями, такими як ЮНІСЕФ та Європол, сприятиме обміну досвідом та покращенню механізмів виявлення і розслідування кримінальних правопорушень проти дітей [4].

Отже, хоча законодавство України містить значні гарантії захисту потерпілих дітей, на практиці залишається чимало проблем, які потребують комплексного підходу для їх розв'язання.

Потрібно вдосконалювати механізми правозастосування, забезпечувати ефективну реабілітацію постраждалих дітей та розширювати співпрацю з міжнародними партнерами для боротьби з експлуатацією дітей.

У кримінальному праві важливу роль відіграє суб'єктивна сторона вказаного правопорушення, яка характеризує психічне ставлення винної особи до вчиненого діяння та його наслідків. Одним із ключових елементів суб'єктивної сторони є мета, яка має суттєве значення для правильної кваліфікації кримінального правопорушення. У випадках експлуатації дітей встановлення мети винної особи є критично важливим для визначення складу кримінального правопорушення та відповідальності винного [1].

Згідно з кримінальним законодавством України, експлуатація дітей охоплює кілька форм злочинної діяльності, таких як трудова експлуатація, примусова праця, жебрацтво, залучення до злочинної діяльності та сексуальна експлуатація. Усі ці дії мають спільний компонент – їх вчиняють з певною метою, яка впливає на кваліфікацію діяння [1].

Наприклад, якщо особа залучає дитину до жебрацтва без наміру отримати власну вигоду, така дія може не підпадати під кримінальну відповідальність за експлуатацію. Проте якщо злочинець має мету отримання матеріальної вигоди шляхом примусу дитини до жебрацтва, він може бути притягнутий до відповідальності за статтею 150-1 Кримінального кодексу України [1].

Так само у випадку трудової експлуатації ключовим фактором є мета експлуататора. Якщо роботодавець використовує дитячу працю для отримання прибутку, не забезпечуючи відповідних умов праці та порушуючи законодавчі обмеження, його дії можуть бути кваліфіковані як кримінальне правопорушення [7].

Особливу складність становить встановлення мети у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із сексуальною експлуатацією дітей. Злочинці можуть діяти з метою отримання матеріальної вигоди, наприклад, продаючи матеріали з дитячою порнографією або змушуючи дітей до проституції. В інших випадках кримінальне правопорушення може бути вчинене з хворобливих мотивів, що також впливає на кваліфікацію [8].

Щодо кваліфікувальних ознак – це обставини, які обтяжують відповідальність злочинця та впливають на ступінь покарання. У кримінальних справах, пов'язаних з експлуатацією дітей, такими ознаками можуть бути:

- Вчинення групою осіб за попередньою змовою – наприклад, організовані злочинні угруповання можуть провадити торгівлю дітьми або їх використовувати у примусовій праці.
- Повторність кримінального правопорушення – якщо особа не раз вчиняла аналогічні правопорушення, це вважається обтяжувальною обставиною.
- Вчинення кримінального правопорушення щодо малолітньої особи – коли жертва є особливо вразливою через свій вік (до 14 років), законодавство передбачає суворіше покарання.
- Використання службового становища – наприклад, якщо кримінальне правопорушення вчиняє працедавець, який має владу над дитиною, чи працівник дитячого закладу [7].

На практиці кваліфікація кримінальних правопорушень, пов'язаних з експлуатацією дітей, часто викликає труднощі через брак доказів або у встановленні суб'єктивної сторони правопорушення. Судова практика демонструє, що багато справ розпадаються на етапі слідства через недостатність доказів того, що дитина була примушена до експлуатації, а не діяла з власної волі (наприклад, у випадках жебрацтва) [3].

Також є труднощі у доведенні злочинного умислу та мети. Наприклад, у справах про трудову експлуатацію роботодавці часто виправдовуються тим, що дитина працювала за власним бажанням або що вони не знали про її вік. Однак відповідно до міжнародних стандартів, зокрема Конвенції МОП № 182, відповідальність за використання дитячої праці несе саме роботодавець, незалежно від того, чи було доведено факт примусу [8].

Незважаючи на наявність законодавчих норм, експерти вказують на потребу посилення кримінальної відповідальності за експлуатацію дітей. Серед можливих змін пропонуються:

1. Введення чіткішого визначення поняття “експлуатація дітей” у Кримінальному кодексі, щоб унеможливити зловживання під час кваліфікації кримінального правопорушення.
2. Посилення санкцій за повторні випадки експлуатації дітей, особливо якщо вони вчиняються організованими угрупованнями.
3. Запровадження додаткових механізмів захисту дітей у кримінальному процесі, включно зі створенням спеціалізованих слідчих підрозділів, які працюватимуть лише над розслідуванням кримінальних правопорушень проти дітей.
4. Підвищення рівня співпраці між правоохоронними органами України та міжнародними організаціями, такими як Європол та Інтерпол, для ефективнішого виявлення та запобігання кримінальних правопорушень, пов’язаних із експлуатацією дітей.

Висновки. Проблема експлуатації дітей є однією з найбільш серйозних та актуальних у сучасному суспільстві, оскільки вона порушує основні права дітей та заважає їхньому фізичному, моральному та психічному розвитку. Законодавче регулювання цього питання в Україні є комплексним і містить низку національних та міжнародних нормативно-правових актів, що мають на меті захистити дітей від усіх форм експлуатації. Однак незважаючи на наявність нормативних документів, які встановлюють чіткі норми та правила, на практиці виникають численні проблеми в ефективному застосуванні цих норм.

Особливу увагу треба звернути на три ключові аспекти:

1. Проблеми ефективного застосування законодавства: наявні законодавчі норми часто не мають належного застосування на практиці. Багато випадків експлуатації дітей залишаються нерозкритими через страх перед репресіями або недовіру до правоохоронних органів. Оскільки кримінальні правопорушення, пов’язані з дитячою експлуатацією, можуть бути латентними, важливим є посилення контролю за їх виявленням і боротьбою з ними.
2. Захист прав потерпілих дітей: особливість правового статусу потерпілих дітей потребує від правоохоронних органів особливих підходів під час розслідування таких справ. Допит дітей має відбуватися за участі психологів та інших фахівців, що зменшує психологічний тиск на дітей. Проте на практиці виникають труднощі з адекватним застосуванням цих норм через недостатню підготовку правоохоронців та відсутність кваліфікованих психологів у деяких регіонах.
3. Кваліфікація кримінальних правопорушень, пов’язаних із дитячою експлуатацією: у кримінальному праві встановлення мети злочинця є важливим елементом для правильної кваліфікації діяння. Кваліфікувальні ознаки, такі як організовані злочинні групи, повторність та використання службового становища, істотно впливають на ступінь відповідальності. Однак на практиці часто виникають труднощі під час доказування злочинного умислу та мети, особливо в таких випадках, як трудова чи сексуальна експлуатація дітей.

Отже, хоча в Україні існує надійна правова база для боротьби з експлуатацією дітей, потребує вдосконалення і посилення механізмів її застосування. Особливо важливим є підвищення ефективності розслідування та судового процесу, посилення співпраці з міжнародними організаціями, розширення програм соціального захисту для дітей, а також створення спеціалізованих підрозділів для роботи з кримінальними правопорушеннями, пов’язаними з експлуатацією дітей.

Зміни в законодавстві повинні охоплювати чітке визначення експлуатації дітей як кримінального правопорушення, введення жорсткіших санкцій за повторні порушення та вдосконалення механізмів правозастосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. База даних “Законодавство України” / ВР України. 2001, № 25–26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (Дата звернення: 30.05.2025).
2. Особливості працевлаштування неповнолітніх. URL: <https://dp.dsp.gov.ua/novyny/osoblyvosti-pratsevlashtuvannia-nepovnolitnikh/> (Дата звернення: 30.05.2025).
3. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. База даних “Законодавство України” / ВР України, 2001, № 30, ст. 142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (Дата звернення: 30.05.2025).
4. Підписано Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством юстиції України та ЮНІСЕФ щодо забезпечення захисту прав дітей. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/pidpysano-memorandum-pro-vzaiemorozuminnia-mizh-ministerstvom-iustytzii-ukrainy-ta-iunisef-shchodo-zabezpechennia-zakhystu-prav-ditei?utm_source=chatgpt.com (Дата звернення: 30.05.2025).
5. Протидія домашньому насильству: Мінсоцполітики та Програма підтримки ОБСЄ для України організували навчання молодих спеціалістів. URL: <https://www.msp.gov.ua/> (Дата звернення: 30.05.2025).
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (Дата звернення: 30.05.2025).
7. Конвенція МОП № 182 про заборону та негайні заходи щодо викоринення найгірших форм дитячої праці: від 17.06.1999. Міжнародна організація праці. URL: <https://www.ilo.org/ipec/Campaignandadvocacy/Youthinaction/C182-Youthorientated/lang--en/index.htm> (Дата звернення: 30.05.2025).
8. Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166#Text (Дата звернення: 30.05.2025).

REFERENCES

1. **Kryminalnyi kodeks Ukrainy** [The Criminal Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 No. 2341-III. Baza danykh “Zakonodavstvo Ukrainy” / VR Ukrainy. 2001, No. 25–26, st. 131. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (Accessed: 30.05.2025). [In Ukrainian].
2. **Osoblyvosti pratsevlashtuvannia nepovnolitnikh** [Features of employment of minors]. Retrieved from: <https://dp.dsp.gov.ua/novyny/osoblyvosti-pratsevlashtuvannia-nepovnolitnikh/> (Accessed: 30.05.2025). [In Ukrainian].
3. **Pro okhoronu dytynstva** [On Protection of Childhood]: Zakon Ukrainy vid 26.04.2001 No. 2402-III. Baza danykh “Zakonodavstvo Ukrainy” / VR Ukrainy. 2001, No. 30, st. 142. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (Accessed: 30.05.2025). [In Ukrainian].
4. **Pidpysano Memorandum pro vzaiemorozuminnia mizh Ministerstvom yustytzii Ukrainy ta YuNISEF shchodo zabezpechennia zakhystu prav ditei** [Memorandum of Understanding signed between the Ministry of Justice of Ukraine and UNICEF on ensuring the protection of children's rights]. Retrieved from: https://www.kmu.gov.ua/news/pidpysano-memorandum-pro-vzaiemorozuminnia-mizh-ministerstvom-iustytzii-ukrainy-ta-iunisef-shchodo-zabezpechennia-zakhystu-prav-ditei?utm_source=chatgpt.com (Accessed: 30.05.2025). [In Ukrainian].
5. **Protydiia domashnomu nasylstvu: Minsotspolityky ta Prohrama pidtrymky OBSIe dlia Ukrainy orhanizuvaty navchannia molodykh spetsialistiv** [Countering domestic violence: Ministry of Social Policy and OSCE Support Program for Ukraine organize training for young professionals]. Ofitsiyniy vebсайт. Retrieved from: <https://www.msp.gov.ua/> (Accessed: 30.05.2025). [In Ukrainian].
6. **Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy** [Criminal Procedure Code of Ukraine] Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 No. 4651-VI. Baza danykh “Zakonodavstvo Ukrainy” / VR Ukrainy. 2013, No. 9–10, No. 11–12, No. 13, st. 88. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (Accessed: 30.05.2025). [In Ukrainian].
7. **Konventsiiia MOP No. 182 pro zaboronu ta nehaini zakhody shchodo vykorinennia naihirshykh form dytiachoi pratsi: vid 17.06.1999** [ILO Convention No. 182 concerning the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labor]. Mizhnarodna orhanizatsiia pratsi. Retrieved from: <https://www.ilo.org/ipec/Campaignandadvocacy/Youthinaction/C182-Youthorientated/lang--en/index.htm> (Accessed: 30.05.2025). [In Ukrainian].
8. **Konventsiiia pro zaboronu ta nehaini zakhody shchodo likvidatsii naihirshykh form dytiachoi pratsi No. 182**. [Convention concerning the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labor No. 182]. Ofitsiyniy vebсайт. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166#Text (Accessed: 30.05.2025). [In Ukrainian].

Дата надходження статті: 10.06.2025 р.

Oleksii HUMIN

Lviv Polytechnic National University,
Educational and Research Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,
Head of the International
and Criminal Law Department,
Dr. Habil. (Law), Professor
oleksii.m.humin@lpnu.ua
ORCID: 0000-0002-8016-945X

**PECULIARITIES OF THE LEGAL STATUS OF A VICTIM OF A CRIMINAL OFFENSE
UNDER ART. 150. EXPLOITATION OF CHILDREN**

The problem of protecting the rights of the child as a victim of exploitation is especially relevant in the context of socio-economic challenges, the spread of hidden forms of forced labor and the inaction of the state to effectively identify such criminal offenses. Child exploitation as a criminal offense encompasses not only economic abuse, but also violations of a child's fundamental rights to dignity, freedom and security.

The article examines the peculiarities of the legal status of a victim of a criminal offense under Article 150 of the Criminal Code of Ukraine – child exploitation. The author analyzes the legal nature of the victim as a participant in criminal proceedings, taking into account the age, psycho-emotional and social characteristics of minors. The author emphasizes the need to ensure effective mechanisms for protecting the rights and interests of a child victim of exploitation, in particular by improving procedural guarantees and interagency cooperation. The author also discusses the problems of proof and participation of a legal representative, as well as the role of guardianship and custody authorities, psychologists and social services in ensuring a safe and non-discriminatory environment for a child victim.

Effective investigation and protection of the rights of child victims is only possible if there is a well-established cooperation between investigative bodies, prosecutors, social services, medical institutions and educational institutions. Clear algorithms of actions in case of detection of exploitation are a key to preventing violations of children's rights.

The legal status of a child victim in cases of exploitation requires a special procedural approach that takes into account age, psycho-emotional state, family environment and other factors. In order to improve law enforcement practice, it is necessary to: improve the skills of justice and social services workers; introduce a system of interagency monitoring of exploitation cases; ensure proper legal protection and rehabilitation of child victims.

Keywords: victim, legal status, child exploitation, criminal offense, child rights.